

Guldkysten i det 19. århundredes første tredjedel karakteristisk for synsvinklen. Den afroeuropæiske mellemhandler og foretager i de danske etableringer på Guldkysten fremtræder ikke blot som en formidler mellem den europæiske og afrikanske kulturkreds, men som en person, hvis kommercielle karriere stod og faldt med tilstedeværelsen af en overgangszone mellem de to kulturer og en balance mellem disses politiske systemer.

Handelens og handelsmagtens forhold til den politiske magt er også temaet i *Ladewig Petersens* artikel om Skandinavien og de europæiske kapitalmarkeder 1550-1650; artiklen fortsætter tidligere studier over kongelige udlån og adelens gældsstiftelse og fremhæver handelskapitalens betydning for etableringen af den enevældige stat. Med mere begrænset og nutidigt perspektiv gennemfører *Ove Hornby* og *Carl-Axel Nilsson* en strigent analyse af den danske tankskibsflådes udvikling, og *Ernst Söderlund* giver en samlet vurdering af forretningsbankernes betydning for den svenske økonomiske udvikling fra 1850-1930. – I sit bidrag har *Hans Chr. Johansen* søgt at vurdere Østersøområdet forsyning med amerikanske varer i det 18. århundrede, mens et større, kontinentalt perspektiv ligger bag *Artur Attmans* opgørelse over ædelmetallernes rolle i verdenshandelen mellem vest og øst fra år 1000 til 1800, en vurdering af den vældige kapitaleksport, der i århundreder som en kontinuerlig strøm fra vest til øst udlignede Vesteuropas importoverskud i handelen med Østeuropa og Asien.

Her er lange linier, men som *Niels Steensgaard* anfører om interessen for den oversøiske historie i de sidste 20-30 år, bundet sammen af ønsket om at tilføje den ikke-europæiske dimension til det traditionelle eurocentriske billede. Det er helt i tråd hermed, at *Benedicte Hjejle* i sit bidrag til festskriftet afdækker Kiplings Mowglihistorier som en parabel om det britisk-indiske samfund efter Sepoyoprøret og inden imperiets opløsning og præsenterer forfatteren i overgangszonen mellem den indiske forestillingsverden, han var opdraget i, og den engelske imperialisme, han i udpræget grad blev talsmand for.

Hans Kryger Larsen

Strejflys over Danmarks bygningskultur. Festskrift til HARALD LANGBERG. Kbh., Nationalmuseet, 1979. 308 sider.

Blandede festskrifter er altid et problem for en anmelder. Da det er umuligt at gå ind på de ofte talrige, og ofte spredte bidrag, nøjes man som regel med at angive titlerne på de enkelte afhandlinger – og tilføjer måske så, for 117. gang, hvor vanskelig en opgave det er at sige noget sammenfattende . . . Her er der tale om 16 afhandlinger til lederen af Nationalmuseets 2. afdeling, Harald Langberg; titlen på festskriftet spiller selvsagt på Langbergs hovedværk, *Danmarks bygningskultur* fra 1955. Bidragerne er alle ansat ved Langbergs afdeling eller ved *Danmarks kirker*, og det giver faktisk de (overvejende arkitekturhistoriske) bidrag et ikke ubetydeligt enhedspræg. Fælles for dem er den velskrevne soliditet, og når jeg her indskrænker mig til at nævne fem af dem, ligger der ingen relativ kvalitetsvurdering bag, snarere anmelderens subjektive interesser: Ebbe Nyborg: »Enkeltmænd og fællesskaber i organiseringen af det romanske sognekirkebyggeri« (37-64), Elna Møller: »Er moderen jævngammel med døtrene? Ribe domkirkes alder og betydning for jysk kirkebyggeri« (83-98), Niels Jørgen Poulsen:

»Kalkbrænderne ved Mariager fjord. Omrids af jysk kalkbrænding i tiden mellem reformation og enevælde« (111-126). Erik Skov: »Almuebænk og herremandsstol. Bidrag til kirkestolens historie i Danmark« (235-249) og Hans Stiesdal: »At rejse med Hugo Matthiessen« (263-277). Festskriftet er rigt illustreret og smukt produceret, og rummer en bibliografi over Harald Langbergs forfatterskab fra 1942 til 1978 ved Hanne Errebo-Knudsen og Marianne Poulsen.

Jens Rahbek Rasmussen

OLDTID OG MIDDELALDER

JØRGEN JENSEN: Nordens guld. En bog om oldtidens rav, mennesker og myter. Kbh., Gyldendal, 1982. 187 sider. Ill.

'Nordens guld' er et fornemt eksempel på formidling af komplicerede empiriske undersøgelser. Med rav som katalysator og rød tråd i fremstillingen lykkes det Jørgen Jensen på relativt få – i øvrigt yderst velskrevne – sider at lægge endnu en række brikker til forståelse af oldtidens socialhistorie. Selve fremstillingen er kronologisk bygget op og dækker perioden fra omkring 6000 f.Kr. til 1200 e.Kr. med hovedvægten på tiden omkring 2000 f.Kr. til ca. 500 e.Kr. Danske fund fra denne periode, opfattelser af den sociale struktur i samme tidsrum samt viden om forholdene i Central- og Syd-Europa formes af forf. til et sammenhængende billede af en række forskellige økonomiske systemer, som indgår i et samspil, der er vanskeligt at erkende. Medens beskrivelsen af den nordeuropæiske region, hvor vareudvekslingen (bl.a. mod rav) har til formål at give en allerede etableret hierarkisk struktur yderligere status, prestige og dermed magt, virker overbevisende, forekommer indsigten vigende, når forf. overskrider *limes*. Her undervurderes det romerske imperiums heterogene karakter, men det er på den anden side klart, at en diskussion heromkring ville medføre en uheldig vægtskydning i fremstillingen; dog kan efter anmelderens mening den idealtipe, forf. anvender i sin beskrivelse af den nordeuropæiske region, med fordel appliceres på i alt fald Donau-provinserne i 1. og 2. århundrede e.Kr. *Limes* har måske ikke så stor betydning i sig selv. Ganske vist reguleres grænsehandelen mellem Romerriget og Barbaricum – told opkræves også – men måske op mod 90% af befolkningen dybt ind i de daværende provinser Dacien, Pannonien, Noricum og Raetien lever ganske uanfægtet heraf videre i den oprindelige – for det meste keltiske – stammestruktur. Bortset fra enkeltstående tilfælde (Scarbantia, Savaria, Juvavum?) kan byudviklingen i dette område ikke begrundes i vareudveksling, men i det romerske imperiums behov for at sikre en rimelig administration af området bag *limes*. At der ubestrideligt er blevet ført forsyninger frem til legionslejrene og vel slaver o.a. samt rav over Aquileia mod Italien fra Barbaricum, kunne snarere give anledning til at fokusere på de *fora*, som synes at have eksisteret ved de fleste legionslejre (tydeligst ved Köln, Carnuntum og Aquincum (Budapest)). Petrikovits, Vittinghoff's og Mócsy's studier heromkring sammenholdt med eksempelvis Polanyi's tanker omkring 'ports of trade' kunne underbygge en hypotese om en række *emporia* ved *limes*, hvor en reguleret og af romerne beskattet og beskyttet vareudveksling/handel har fundet sted. Således betragtet er *limes* primært et